

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-3-7>

Яковенков С. С.,
*аспірант кафедри «Право»
ПВНЗ «Європейський університет»*

ГРАНТОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

GRANT SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN UKRAINE UNDER MARTIAL STATE: LEGAL ASPECT

Стаття присвячена правовим аспектам грантової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. Автором проаналізовано нормативно-правову базу, яка регламентує надання державної підтримки у формі грантів, та висвітлено особливості її реалізації під час війни. Акцентовано увагу на законодавчих актах, таких як Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів, які визначають критерії та механізми виділення грантів для підтримки підприємців у кризових умовах.

У роботі окремо розглядаються державні програми «єРобота», «Власна Справа», «Свій сад» і «Своя теплиця», що сприяють розвитку переробних підприємств, аграрного сектору та інноваційних стартапів. Особливу увагу приділено грантам для ветеранів, які, крім економічної підтримки, виконують важливі соціальні функції, допомагають адаптуватися до нових економічних реалій.

Визначено, що створення Ради з питань підтримки підприємництва стало важливим кроком у забезпеченні ефективної взаємодії між державними органами і бізнесом, що сприяє кращому розумінню потреб підприємців і оперативному реагуванню на виклики воєнного стану. Досліджено вплив цих програм на економічну стабільність країни, зокрема у вигляді створення нових робочих місць, підтримки внутрішнього виробництва та посилення конкурентоспроможності українського бізнесу. Однак автором підкреслено, що попри позитивні результати існують проблеми щодо практичної ефективності цих заходів, що потребують подальших досліджень та вдосконалення законодавчого регулювання. Визначення ефективних шляхів вирішення наявних перешкод дозволить забезпечити не лише стабілізацію бізнесу, а й сприятиме економічному відновленню країни після завершення воєнних дій. Це особливо актуально з огляду на важливість малого та середнього бізнесу як драйвера соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: *грантова підтримка, малий та середній бізнес, воєнний стан, державні ініціативи.*

The article is devoted to the legal aspects of grant support for small and medium-sized businesses in Ukraine under martial law. The author analyzes the regulatory framework that regulates the provision of state support in the form of grants, and highlights the features of its implementation during the war. The emphasis is on legislative acts, such as the Law of Ukraine "On State Assistance to Economic Entities", resolutions and orders of the Cabinet of Ministers, which determine the criteria and mechanisms for allocating grants to support entrepreneurs in crisis conditions.

The paper separately considers the state programs "eWork", "Own Business", "Own Garden" and "Own Greenhouse", which contribute to the development of processing enterprises, the agricultural sector and innovative startups. Particular attention is paid to grants for veterans, which, in addition to economic support, perform important social functions, helping to adapt to new economic realities.

It is determined that the creation of the Council for Entrepreneurship Support has become an important step in ensuring effective interaction between state bodies and business, which contributes to a better understanding of the needs of entrepreneurs and a prompt response to the challenges of martial law. The impact of these programs on the country's economic stability has been studied, in particular in the form of creating new jobs, supporting domestic production and strengthening the competitiveness of Ukrainian business. However, the author emphasizes that despite the positive results, there are problems with the practical effectiveness of these measures, which require further research and improvement of legislative regulation. Determining effective ways to resolve existing obstacles will allow not only to stabilize business, but also to contribute to the economic recovery of the country after the end of hostilities. This is espe-

cially relevant given the importance of small and medium-sized businesses as drivers of the country's socio-economic development.

Key words: *grant support, small and medium-sized businesses, martial law, state initiatives.*

Постановка проблеми та її актуальність. На тлі воєнного стану, що був затверджений відповідно до статті 64 Конституції України, з'являються вагомі виклики для малого та середнього бізнесу, який є важливим елементом національної економіки. Враховуючи, що кожна особа за статтею 42 Конституції має право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом, актуальним стає питання адаптації законодавства для підтримки бізнесу в нових умовах. Сучасні зміни в законодавстві та впровадження нових державних програм ефективно сприяють підтримці малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану. Через аналіз правових аспектів грантової підтримки та адаптації податкових механізмів ми прагнемо підтвердити, що ці ініціативи можуть служити міцним фундаментом для економічного зміцнення та стабілізації національної економіки у воєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стан опрацювання теми грантової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні під час воєнного стану характеризується високим інтересом серед науковців. Значний внесок у вивчення цієї теми зробили такі вчені як Ю. Костенко, Т. Мельник, С. Бортнік, В. Дикань та Н. Фролова, які розглянули аспекти податкового стимулювання, державної підтримки та стратегії адаптації бізнесу до нових умов. Проте, незважаючи на значний інтерес до теми, існують вагомі пробіли в наявних дослідженнях, зокрема щодо аналізу законодавчих змін, їх впливу на підприємництво та ефективності запроваджених державних програм підтримки. Більшість наукових праць фокусуються на загальних аспектах податкової підтримки, тоді як аналіз специфічних інструментів грантової допомоги та їх впливу на стабілізацію бізнесу залишається недостатнім.

Метою статті є аналіз правових аспектів грантової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану, з особливим акцентом на вивченні змін у законодавстві та ефективності державних ініціатив

щодо економічного зміцнення та стабілізації підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Українське законодавство має комплексний підхід до підтримки малого та середнього бізнесу, використовуючи різноманітні нормативні акти для регулювання цієї діяльності. Основний документ, що встановлює загальні рамки для державної підтримки, – це Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [2]. Закон визначає критерії та умови для фінансування, в тому числі надання грантів, і має на меті забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку, підвищення ефективності підприємств та їхньої конкурентоспроможності.

Доповнюють цей закон спеціалізовані постанови Кабінету Міністрів, які конкретизують аспекти надання підтримки. Зокрема, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для надання грантів на створення або розвиток бізнесу» [3] стосується фінансування конкретних проєктів та ініціатив, які можуть допомогти підприємцям у кризові періоди або для розширення діяльності.

Постанова Кабінету Міністрів України № 305 від 17 березня 2022 року [4] вводить важливу програму релокації підприємств із зон активних бойових дій. Програма передбачає безоплатне перевезення майна підприємств, установ, і організацій. Важливим елементом є взаємодія між Міністерством економіки, яке формує перелік таких підприємств, та Міністерством інфраструктури, яке координує логістику. Додатково, за постановою № 246р від 25 березня 2022 року [5], уряд затвердив план невідкладних заходів для переміщення виробничих потужностей на безпечні території, забезпечуючи неперервність бізнес-операцій та зниження економічних втрат.

Отримання гранту полягає в одержанні фінансових чи інших ресурсів, які будуть надані державою на безоплатній та безповоротній основі, юридичним та фізичним особам, а також від іноземних та (або) міжнародних організацій. Ці ресурси можуть отримати осо-

би різних категорій – студенти, представники соціальних ініціатив, науковці, а також підприємці. Особливу категорію складають суб'єкти господарювання та фізичні особи, які пройшли конкурсний відбір. Гранти можуть надаватись на реалізацію конкретного проєкту, також це можуть бути корпоративні, стимулюючі, початкові та інші [3, с. 5].

Для належного розуміння і оцінки державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, особливо в контексті воєнного стану, розглянемо ключові програми, які були розроблені для стимулювання економічної активності та підтримки підприємців.

Програма «Робота», ініційована постановою № 738 від 21 червня 2022 року [6], відіграє ключову роль у підтримці нових та існуючих підприємств. Зокрема, ця програма надає мікрогранти для розвитку переробних підприємств, закладки садів та стартапів у таких секторах, як садівництво, тепличне господарство та ІТ. Особлива увага в рамках програми приділяється учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни, для яких передбачені спеціалізовані гранти. Це демонструє зусилля держави адаптувати економічну підтримку до потреб усіх громадян.

Наступна програма, «Власна Справа» [7], має на меті збільшити доступність фінансування для більш широкого кола підприємців. Оновлення цієї програми, яке вступило в силу на початку 2025 року, сприяло оптимізації державної підтримки, з метою розвитку внутрішніх та експортних можливостей українських галузей. Ці законодавчі зміни відображають зусилля уряду сприяти розвитку певних галузей економіки, що є важливими для внутрішнього ринку та експортних можливостей України. З початку 2024 року програма «Власна справа» значно вплинула на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. За цей період 8 тисяч українців стали переможцями, отримавши гранти на загальну суму 2 мільярди гривень. Ці кошти дозволили відкрити понад тисячу нових підприємств та допомогли приблизно 7 тисячам існуючих компаній розширити свої потужності. Завдяки фінансуванню було створено 14 тисяч нових робочих місць, що свідчить про масштабний вплив програми на економіку країни [7].

Інший аспект, на який варто звернути увагу, – це програми «Свій сад» та «Своя теплиця», які спрямовані на аграрний сектор. «Свій сад» дозволяє аграріям отримувати кошти для облаштування садів на площі від 1 до 25 гектарів, що сприяє створенню сезонних та постійних робочих місць. «Своя теплиця» надає можливість вирощування сільськогосподарських культур у модульних теплицях, що допомагає підприємцям у стабілізації їхньої діяльності навіть у нестабільних кліматичних умовах.

Також є спеціалізовані гранти, такі як гранти для ветеранів і ІТ-підприємців. Гранти для ветеранів забезпечують не тільки фінансову підтримку, але й сприяють соціальній адаптації, в той час як ІТ-гранти відкривають можливості для освіти та розвитку у високотехнологічних сферах. Ці ініціативи демонструють стратегічний підхід держави до підтримки ветеранів та сприяння інноваційному розвитку.

За даними Міністерства економіки на 31 березня 2025 року, з початку року переможцями ветеранської складової програми «Власна справа» стали 279 ветеранів та членів їхніх родин; вони залучають до своїх проєктів 137 млн грн, а загальна сума підтримки ветеранів із моменту старту програми сягнула 700 млн грн. У четвертій хвилі 2025 року 56 % переможців – це учасники бойових дій, решта – їхні подружжя; найактивнішими виявилися Івано-Франківська, Одеська, Волинська та Київська області. За секторами переважають проєкти з переробної промисловості, оптово-роздрібної торгівлі та готельно-ресторанного бізнесу [8].

Грантові суми розподіляються нерівномірно, що відображає різні фінансові потреби бізнес-ідей: 71 одержувач обрав пакет до 500 тис. грн, 9 – до 250 тис. грн, а 4 – максимальну підтримку в 1 млн грн. Візуально цю структуру показує діаграма нижче; вона демонструє схильність більшості заявників до середнього пакету, який передбачає створення двох робочих місць при помірному власному співфінансуванні (30 %) [8].

Уже наступна, сьома хвиля (31 березня – 13 квітня 2025 р.) засвідчила нарощування темпів: ще 86 ветеранів та їхніх подружжів вибороли майже 42 млн грн, пообіцявши створити 167 робочих місць [9]. Показово, що вперше

Діаграма 1. Розподіл грантів для ветеранів за розміром (4-та хвиля 2025 року)

до переліку лідерів додалася Дніпропетровщина – п'ять місцевих заяв подолали відбір. Серед обраних проєктів – логістичний сервіс із вантажних перевезень, туристична агенція активного відпочинку, кав'ярня-майстерня десертів, зоомагазин у Кривому Розі та дитячий корекційний центр, де працюватимуть з дітьми із РАС і порушеннями мовлення [9].

Таким чином, спеціалізовані гранти перетворюються на точковий, але потужний інструмент економічної та соціальної реінтеграції ветеранів, одночасно підживлюючи сегменти, що формують технологічний суверенітет країни. ІТ-пакети дають змогу швидко перекваліфікуватись у галузі з високою доданою вартістю, тоді як ветеранські гранти стимулюють розвиток місцевих виробництв і послуг, закріплюючи громади за новими джерелами доходу. У підсумку держава не просто роздає кошти, а інвестує у зростання внутрішнього ринку, розширення податкової бази та повернення фахівців до цивільної економіки після фронту.

Тому програми підтримки малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану забезпечують необхідну допомогу для адаптації до змінених умов ведення бізнесу, забезпечуючи релокацію, фінансову підтримку та стимулювання інноваційної діяльності. Ці програми відіграють важливу роль у стабілізації економіки та забезпеченні соціальної стійкості в умовах продовження військових дій. Гранти також використовувались для масштабування існуючих бізнесів. Підприємці

отримали можливість розширити свої операції, збільшити виробничі потужності або ввести на ринок нові продукти та послуги. Це не тільки покращило їх конкурентоспроможність, але й сприяло більшій диверсифікації економіки. Інвестиції в збільшення виробництва товарів та послуг допомогли задовольнити внутрішній попит і зміцнили позиції України на міжнародних ринках. Це особливо актуально для аграрного сектора та виробництва споживчих товарів, де Україна має потенціал стати одним з ключових гравців. Однією з найважливіших соціально-економічних переваг програми було створення понад 40 тисяч нових робочих місць. Це не тільки знизило рівень безробіття, але й забезпечило більшу соціальну стабільність і покращило життєвий рівень населення. Нові робочі місця означають більше доходів для сімей та більше податкових надходжень для місцевих та державних бюджетів.

Незважаючи на чіткі нормативні рамки, правозастосування грантових програм виявило декілька недоліків. По-перше, конкурсні процедури залишаються надмірно складними: претендент змушений збирати численні довідки, проходити багаторівневу верифікацію та чекати рішення місяцями, що практично відсікає найменші підприємства. По-друге, кошти розподіляються нерівномірно: близько 40 % грантів отримують кілька економічно розвинених областей, тоді як прифронтові регіони залишилися майже без фінансування [8]. По-третє, держава має обмежені інструменти контролю:

після перерахування коштів вона фактично покладається на самозвітність отримувачів, а планові перевірки ДПС відбуваються не раніше ніж через рік, що ускладнює виявлення нецільового використання. Отже, складні конкурсні процедури, нерівномірний розподіл коштів та обмежений контроль ефективності їх витрачання потребують першочергового нормативного доопрацювання, аби перетворити гранти на справді дієвий інструмент підтримки бізнесу.

Після розгляду дієвих програм, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу в Україні, варто звернути увагу на інституційні механізми, які забезпечують їхню ефективність. Законодавчі ініціативи та грантові програми не можуть функціонувати в ізоляції, а вимагають комплексного підходу, що включає адміністративну підтримку. Саме тому було створено новий орган – Раду з питань підтримки підприємництва.

Створення Ради з питань підтримки підприємництва за Указом Президента України № 30/2024 від 26 січня 2024 року [10] стало значущим кроком у напрямку адаптації бізнес-середовища до викликів, які постали перед країною в умовах триваючого воєнного стану. Цей консультативно-дорадчий орган при Президенті України зібрав висококваліфікованих експертів та представників бізнесу для формулювання та впровадження ефективних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.

Основні завдання Ради:

1. Системний аналіз ситуації в бізнес-секторі – Рада аналізує поточні умови, в яких діють підприємці, виявляючи основні бар'єри та можливості для їх подолання. Особлива увага приділяється аналізу як національних, так і міжнародних практик, що дозволяє інтегрувати найкращий досвід у вітчизняну правову систему.

2. Розробка пропозицій для вдосконалення законодавства – Рада вносить пропозиції щодо змін у законодавство, спрямовані на покращення умов ведення бізнесу, спрощення процедур, зменшення фіскального тягаря на підприємців, та стимулювання інвестиційної активності.

3. Сприяння налагодженню ефективної взаємодії між державою та бізнесом – Орган спрямований на побудову мостів між держав-

ними структурами та приватним сектором, сприяючи розумінню потреб та очікувань обох сторін. Це включає поширення інформації про державні програми підтримки та механізми їх доступу.

4. Моніторинг та оцінка ефективності виконаних рішень – Рада також відповідає за відслідковування результатів впроваджених ініціатив, забезпечуючи постійний зворотній зв'язок та коригування програм підтримки залежно від їх ефективності та актуальності в поточних умовах.

У майбутньому Рада планує розширити свою діяльність, включивши нові напрямки підтримки, як-от технологічний розвиток, екологічні ініціативи, та міжнародну кооперацію. Це дозволить не тільки підтримувати внутрішній ринок, а й сприяти глобальній інтеграції українського бізнесу.

Висновки. Підсумовуючи розгляд заходів підтримки малого та середнього бізнесу в Україні під час воєнного стану, особливо зосереджуючись на аналізі існуючих грантових програм та податкових ініціатив, можна констатувати, що законодавство є належно виписаним і має потенціал бути ефективним.

Поєднання програм «Робота», «Власна справа», «Свій сад» і «Своя теплиця» із пільговими пакетами для ветеранів формує цілісний правовий механізм: держава фінансує релокацію виробництв, компенсує стартові інвестиції та відкриває доступ до мікрогрантів, одночасно коригуючи податкові та митні процедури. Координаційну ланку між бізнесом та урядом забезпечує Рада з питань підтримки підприємництва, яка пропонує зміни до законодавства та відстежує результативність рішень.

Разом із позитивними ефектами – понад сорок тисяч нових робочих місць, прискорення повернення ветеранів до цивільної економіки, зміцнення місцевих бюджетів – виявилися й недоліки правозастосування: складні конкурсні процедури, нерівномірний розподіл коштів та обмежені можливості контролю ефективності витрачання грантів. Подальше нормотворче доопрацювання має зосередитися на спрощенні подачі заявок, запровадженні єдиних прозорих критеріїв оцінки бізнес-проектів і синхронізації державної допомоги з вимогами права ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#Text>
2. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1130-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1130-2022-%D1%80#Text>
3. Грант: керівництво до дії: посібник / Вашук О., Торбас О., Лемещенко-Лагода В., Сімахова А., Мандич А. За заг. ред. Лемещенко-Лагода В., Сухих А.; Рада молодих учених при МОН. Запоріжжя: ФОП Одно-рог Т.В., 2024. 114 с.
4. Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану: постанова Кабінет міністрів України від 17 березня 2022 р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>.
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: розпорядження Кабінет міністрів України від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.
6. Деякі питання надання грантів бізнесу Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Заява від 21.06.2022 № 738. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>
7. Власна справа-2024: 2 млрд грн грантів на розвиток бізнесу отримають 8000 переможців програми. Міністерство економіки України. URL : <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5ce82d84-2f37-428d-b989-d89533a0bb71&title=VlasnaSprava2024>
8. Гранти ветеранам: майже 300 ветеранів та другі з їхнього подружжя отримають гранти на розвиток бізнесу з початку 2025 року. Міністерство економіки України. 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=49c859d7-79a1-47ea-a6a6-63799e44105f&lang=uk-UA>
9. Грант для ветеранів та їх подружжя: статистика щодо ухвалених. Дніпропетровський обласний центр зайнятості. 2025. URL: <https://dnp.dcz.gov.ua/novyna/grant-dlya-veteraniv-ta-yih-podruzzhzha-statystyka-shchodo-uhvalenyh-rishen-19>
10. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України №30/2024. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/302024-49565>